

УДК: 355.929 Алексејев М. В.
94:355.1(470)"186"
COBISS.SR-ID 112498185
DOI број: 10.5937/vig2202054A

Језик рада: Српски
Примљен: 08. 09. 2022.
Прихваћен: 03. 11. 2022.
Тип рада: Оригинални научни рад

Доц. др Олег Р. Ајрапетов

Факултет државне управе

Московски државни универзитет „М. В. Ломоносов”

Москва, Руска Федерација

E-mail: oleg_airapetov@list.ru

ГЕНЕРАЛ-АЋУТАНТ М. В. АЛЕКСЕЈЕВ. ПОЧЕТАК ЖИВОТНОГ ПУТА КОЈИ СЕ ЗАВРШИО НА БЕОГРАДСКОМ НОВОМ ГРОБЉУ*

АПСТРАКТ: Из биографије генерала од инфантерије Михаила Васиљевича Алексејева може се видети да је војска у последњем периоду постојања царске Русије побољшавала социјални статус својих припадника. Начелник штаба руске Врховне команде (Ставке) у Првом светском рату и један од вођа Белог покрета Алексејев био је унук обичног сељака и син добровољца, који је официрске еполете заслужио у време Кримског рата, учествујући у одбрани Севастопоља. Свој пут до положаја генерал-ађутанта из царске свите последњег императора започео је са веома скромног места на друштвеној лествици. Реконструкција тог пута даје могућност за представљање праве слике живота у Русији 60-их и 70-их година XIX века.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Михаил Васиљевич Алексејев, породица, порекло, цивилно и војно образовање, почетак каријере, Русија, 1860–1870. године

* Са руског језика текст превео пуковник др Далибор Денда.

Будући начелник Штаба Врховне команде (Ставка) Руске царске армије и њен главнокомандујући из 1917. године, генерал од инфантерије Михаил Васиљевич Алексејев био је учесник у три рата: Руско-турском 1877–1878, Руско-јапанском 1904–1905. и у Првом светском рату. У децембру 1917. године започео је формирање Добровољачке армије у Новочеркеску, поставши један од оснивача Белог покрета на југу Русије. Грађански рат био је четврти рат у којем је учествовао и из којег се није вратио жив. Преминуо је од запаљења плућа у Јекатеринодару, 23. септембра /6. октобра 1918. године. На дан његове смрти, командант Добровољачке армије генерал А. И. Дењикин издао је наређење које се завршавало речима: „Бог му није дао да види свитање, али оно је близу! Нека одлучност Добровољачке армије да његов подвиг жртвовања доведе до краја буде најскупљи венац на свежој могили сабиратеља руске земље!”¹ Након пораза Белогардејаца, посмртни остаци Алексејева пренети су у Севастопољ, а затим у престоницу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, где је на Новом гробљу прах генерала нашао свој вечни покој. То је био крај његовог животног пута који је започео далеко од Балкана.

М. В. Алексејев се родио 3(15). новембра 1857. године у Вјазми. Будући генерал од инфантерије дошао је на свет у скромној породици штабс-капетана 64. казањског пешадијског пука Василија Алексејевича Алексејева и Надежде Ивановне Алексејеве, рођене Голахов. Родитељи будућег генерала били су веома скромног порекла. Отац је био војничко дете из Владимирске губерније, а мајка кћи нижег губерњског чиновника XII класе,² професора књижевности у гимназији.³

У књизи заповести Казањског пука записано је: „Штабс-капетан Алексејев известио је да му се родио син Михаил. Ову промену треба унети у досије штабс-капетана Алексејева”.⁴ Очев прелазак у више офицере драматично је изменио друштвени положај његовог сина. У досијеу Алексејева било је назначено да потиче из редова наследних почасних грађана Тверске губерније.⁵ Почасно грађанство установљено је 10(22). априла 1832. године манифестом цара Николе I. Оно се односило на становнике градова који су добијали разне привилегије, укључујући и ослобађање од плаћања главарине, регрутне оба-

¹ Федор Кирилин, *Основатель и Верховный Распорядитель Добровольческой Армии генерал М. В. Алексеев*. (Ростов на Дону: издање аутроа, 1919), 16.

² Российский Государственный военно-исторический архив (даље РГВИА). Ф.400. Оп.9. Ед.хр. 5139. Л.12.об.

³ Вера Алексеева-Борель, *Сорок лет в рядах русской императорской армии: Генерал М.В.Алексеев* (Санкт Петербург: Бельведер, 2000), 9.

⁴ Ф. Кирилин, *наведено дело*, 3.

⁵ Одељење Рукописа Руске државне библиотеке (даље ОР РГБ). Ф.855. Карт.1. Ед.хр.1. Л.1. об.

везе и забрану телесног кажњавања. Права почасног грађанства су се стицала или наслеђивала. Наследно право односило се на закониту децу из породица почасних грађана и указног племства.⁶ За војника је једини начин стицања указног племства био да се истакне на бојном пољу и добије први официрски чин.

Василиј Алексејевич уписао се у Јарославски батаљон за обуку регрута и 1831. године, након завршене обуке, ступио у војну службу као редов. Уписници су добијали за оно време солидно војничко образовање, па је 1836. године, када му је било 20 година, Алексејев старији унапређен у подофицира. Први официрски чин прапоршчика (заставника) добио је 1849. године, након чега је прекомандован у Казањски пук, у коме ће наставити да служи. У пролеће 1853. године Василиј Алексејевич је унапређен у чин потпоручника и постављен за командира неборачке чете. У том чину и на тој дужности учествовао је у Кримском рату.⁷

Казањски јегерски пук његовог царског величанства великог кнеза Михаила Николајевича улазио је у састав 16. пешадијске дивизије. Дивизија је била најбоља јединица којом је у лето 1854. године располагао руски главнокомандујући, генерал-ађутант, адмирал А. С. Мењшиков. Њена четири пука – Владимирски, Суздаљски, Углицки и Казањски јегерски представљали су основу руске одбране.⁸

У саставу дивизије Казањски јегерски пук борио се код Алме, где је претрпео осетне губитке. Из строја су избачена три генералштабна официра (погинуо је и командант пука), 25 виших официра и 1.254 нижих официра, подофицира и војника.⁹

Касније су се казањци борили и на Малаховом кургану, код Селенгинског и Волинског рова, 5. бастиона и Жервеове батерије, где су имали 2.078 погинулих, и изгубили готово читаво људство. Од официра из састава пука, само један поручник и један прапоршчик (заставник) нису били рањени.¹⁰

⁶ Полное собрание законов Российской империи с 1649 г. (даље ПСЗ РИ). Собрание второе. Т.7. (1832) №5284. (Санкт Петербург: Типография 2-го Отделения Собственной ее императорского величества канцелярии, 1833), 193-194.

⁷ РГВИА. Ф.400. Оп.9. Ед.хр. 5139. Л.12.об.

⁸ Николай Ф Дубровин, *История Крымской войны и обороны Севастополя* Т.1. Приложение №6. *Состав войск, собранных на Альме* (Санкт Петербург: тип. т-ва "Обществ. польза", 1900), 410.

⁹ Вячеслав Борисов и Александр Сыцяно, *Походы 64-го пехотного Казанского Его Императорского Высочества Великого Князя Михаила Николаевича полка. 1642-1700-1886* (Санкт Петербург: Типография И. Н. Скороходова, 1888), 397.

¹⁰ *Сборник рукописей, представленных Его Императорскому Высочеству Государю Наследнику Цесаревичу о Севастопольской обороне севастопольцами.* (Санкт Петербург: Тип. и лит. А. Траншеля, 1872), 38-42.

Од 10(22). марта до 27. августа (8. септембра) 1855. године пук је претрпео енормне губитке у саставу 16. пешадијске дивизије, бранећи град од напада коалиционих снага. Одликован је Георгијевским стегом с натписом „За Севастопољ 1854. и 1855. године”.¹¹

Василиј Алексејевич учествовао је у бици код Алме, у одступању према Севастопољу и крилном маневру према Бахчисарају, где је и провео највећи део рата са неборачком четом. Ипак, треба рећи да се целокупно његово учешће у одбрани Севастопоља сводило на 12 дана, од 13. до 25. септембра 1854. године (по старом календару).¹² Заправо, у том периоду главне операције вођене су у околини, док битка за сам град још није почела. Ипак, судбина његовог сина Михаила Васиљевича Алексејева умногоме ће бити повезана са Севастопољем. Он је 1894. године записао да места бојне славе у том граду „... морају да буду светиње у памћењу сваког Руса, а за руског војника посебно она из рата 1854/55. године. На тим местима су славно гинули наши очеви, који су нам оставили у аманет да бранимо отаџбину онако како су је они бранили”.¹³

Прве године живота Алексејев је провео у Вјазми, малом окружном средишту Смоленске губерније у коме је живело око 9.000 становника. Градић је имао 22 цркве и 1.500 кућа, од којих 250 тврдо зиданих.¹⁴ Казањски пук обављао је редовне дужности, са изузетком периода између 1861. и 1863. године. Почетак тог периода затекао га је у Пензи.¹⁵ Велику реформу укидања кметства пратили су бројни немири. Почевши од 1856. године у земљи је стално растао број сељачких устанака. Током тог периода било их је између 100 и 190 годишње, али је у првих пет месеци 1861. године било 1.340 побуна, од којих се већина десила између марта и маја.¹⁶

У Манифесту од 19. фебруара 1861. године „О најмилосрднијем давању кметовима права и статуса слободних становника села и о уређењу њиховог живота”, речено је да се “права која су земљопоседници законски стекли не могу одузети без пристојне накнаде, или добровољног уступања, те да би било противно свакој правди користити

¹¹ "Историческая справка о полках, празднующих в сем году 200-летние юбилей", *Военный сборник* (даље ВС). №6 (1909), 228.

¹² РГВИА. Ф.400. Оп.9. Ед.хр. 5139. Л.15.об.

¹³ ОР РГБ. Ф.855. Карт.1. Ед.хр.28. Л.28.об.

¹⁴ *Военный энциклопедический Лексикон, издаваемый обществом военных и литераторов*, Т. 3 (Санкт Петербург: типография Штаба воен. учеб. заведений, 1853), 670.

¹⁵ В. Борисов., А. Сыцялко, н. д, 458.

¹⁶ Семён Б. Окунь, "Предисловие" у: *Крестьянское движение в России в 1857 - мае 1861 гг.*, сборник документов. Под ред. С.Б. Окуня и К.В. Сивкова. Главный редактор Н.М. Дружинин (Москва: Изд-во социально-экономической литературы, 1963), 11-12.

спахијску земљу и за то не сносити одговарајуће трошкове.”¹⁷ Уочи објављивања Царског манифеста, губернаторима је стављено на располагање седам батаљона, две самосталне чете и 600 оренбуршких козака.¹⁸ Након штампања и објављивања овог изузетно важног документа, почели су масовни немири. За њихово сузбијање било је потребно ангажовање војних јединица јачине од чете до батаљона.

Највећи немири захватили су тада Подољску, Черниговску, Саратовску, Јекатеринославску, Пензењску и Казањску губернију. За смиривање нереда у Пензењској и Казањској губернији употребљено је и оружје, укључујући и оно ватрено.¹⁹ Приликом отварања ватре на окупљену масу, 12(24). априла 1861. године, у селу Бездна у Казањској губернији, које је наредио генерал-мајор из царске свите А. С. Апраксин, убијен је 51 сељак, а 77 је било рањено.²⁰ Након тога уследиле су репресалије. Сељак Антон Петров стрељан је као покретач немира.²¹ У суседној Пермској губернији сељаци такође нису имали поверења у такву „слободу” и захтевали су праведно ослобођење. Судбина земљопоседа и њихових власника била је угрожена.²²

У априлу 1861. године Казањски пук је послат да сузбије сељачке немире у Пензенској губернији. Побуне су биле многобројне, и нису се, нажалост, завршиле без крви.²³ Казањци су штитили спахилуке у Моршанском, Чембарском и Керенском округу, укључујући и имање грофа А. С. Уварова (сина министра просвете за време владавине Николаја I и једног од зачетника руске археологије), где се побунило око 10.000 људи.²⁴ Маса од неколико хиљада сељака, наоружаних вилама, будацима и секирама, напала је војнике из једне чете 67. тару-

¹⁷ *ПСЗ РИ. Собрание второе*, Т.36 (1861), №56650, 133.

¹⁸ "Часть Генерального Штаба. Передвижения войск. По случаю объявления Высочайшего Манифеста помещичьих крестьян из крепостной зависимости", *Всеподданнейший отчет о действиях Военного министерства за 1861 год. Представлен Государю Императору 1 января 1863 года* (Санкт Петербург: типография Ю. А. Бокрама, 1863), 71-72.

¹⁹ *Исто*, 73.

²⁰ "1861 г., апреля 16. Рапорт свитского генерал-майора А.С. Апраксина Александру II о волнениях крестьян в Спасском у. и о расстреле их в с. Бездне" у: *Крестьянское движение в России в 1857 - мае 1861 гг.*, 350-355.

²¹ *Исто*, 365-366.

²² "1861 г., ранее апреля 8. Рапорт священника с. Покровского Чембарского уезда Ефимия Глебова чембарскому исправнику А.И. Андрееву о волнении крестьян в имении Веригина с. Покровском, деревнях Петровской, Ивановке и Екатериновке Чембарского" у *Крестьянское движение в России в 1857 - мае 1861 гг.*, 418-421.

²³ В. Борисов, А. Сыцялко, н. д, 459-464.

²⁴ "1861 г., апреля 15. Рапорт штаб-офицера корпуса жандармов в Пензенской губ. Лакса шефу Корпуса В.А. Долгорукову о волнении крестьян Волкова в с. Кандеевке Керенского уезда и о быстром распространении волнений в Чембарском и Керенском уездах" у: *Крестьянское движение в России в 1857 - мае 1861 гг.*, 423-424.

тинског пешадијског пука,²⁵ који је, заједно са Казањским, био је ангажован на гушењу немира у целој губернији.²⁶ Њихов задатак био је прилично тежак, јер сељаци нису увек одустајали од побуне када би се појавило неколико чета војника. Тако је у селу Кандејевка, после неколико испаљених плотуна, смртно страдало осморо сељака, док је 27 било рањено. Након што су сељаци показали подстрекаче побуне, они су кажњени шибом кроз шпалир.²⁷ Тим поводом, командант казнене експедиције у губернији, генерал-мајор из царске свите А. М. Дрењакин упутио је телеграм цару: „Казањци и Тарутинци показали су се одлично, достојни заклетве!“ У знак захвалности, монархија је офицере унапредила у више чинове или им доделила друга признања, док су сви нижи чиновници добили по једну рубљу.²⁸

На будућег генерала од инфантерије највећи утисак из тог времена оставили су пожари који су избили у лето 1862. године, од којих је страдао Санкт Петербург, као и низ других градова.²⁹ Пожари који су избили средином маја у северној престоници, до 20. маја постали су свакодневни. Жаришта су стално ницала у различитим деловима града, јер се, због јаког ветра, ватра брзо ширила на зграде изграђене од дрвета или камена и дрвета. Пожари су често избијали један за другим.³⁰ Стога су у Санкт Петербургу 30. маја (11. јуна) уведене дневне и ноћне патроле које су обилазиле куће. У њихов састав улазили су полицајци, домари и власници зграда.³¹ Следећег

²⁵ "Рапорт свитского генерал-майора А.М. Дренякина Александру II о волнениях крестьян в Чембарском и Керенском уездах и о расправе с ними" у: *Крестьянское движение в России в 1857 - мае 1861 гг.*, 424.

²⁶ Михаил А. Рышков, *Очерки из истории 67-го пехотного Тарутинского Великого Герцога Ольденбургского полка* (Санкт Петербург: Типо-Литография Инжен. М. С. Персона, 1896), 67.

²⁷ "Рапорт свитского генерал-майора А.М. Дренякина Александру II о волнениях крестьян в Чембарском и Керенском уездах и о расправе с ними" у: *Крестьянское движение в России в 1857 - мае 1861 гг.*, 424-438.

²⁸ М. А. Рышков, н. д, 68-69.

²⁹ "Телеграфическая депеша. Могилев, 28 мая", *Северная почта. Газета Министерства Внутренних дел* (115) 30 мая 1862 г., 458 ; "Из донесений губернских начальств о происшествиях", *Северная почта. Газета Министерства Внутренних дел* (124) 9 июня 1862 г., 494-495; "Приказ московского обер-полицеймейстера", *Северная почта. Газета Министерства Внутренних дел* (129) 15 июня 1862 г, 514-515; "Подробности о пожаре в г. Боровичах", *Северная почта. Газета Министерства Внутренних дел* (129) 15 июня 1862 г, 515; "Пожар в слободе Такмыцкой", *Северная почта. Газета Министерства Внутренних дел* (143) 3 июля 1862 г., 571; "Зажигательство в Луге", *Северная почта. Газета Министерства Внутренних дел* (144) 4 июля 1862 г., 575.

³⁰ "Приказ с.-петербургского обер-полицеймейстера по с.-петербургской полиции, 25 мая 1862 г.", *Северная почта. Газета Министерства Внутренних дел* (115) 30 мая 1862 г., 458.

³¹ "С.-Петербург, 30 мая. Распоряжение с.-петербургского обер-полицеймейстера", *Северная почта. Газета Министерства Внутренних дел* (116) 31 мая 1862 г., 462.

дана је царским указом формирана истражна комисија на чијем челу је био генерал-ађутант Н. В. Зиновјев. Предмети подстрекача и изазивача пожара пренети су у надлежност војних судова, који су поступак завршавали за 24 часа.³² Иста правила за паликуће уведена су 6.(18) јуна и у губернијама.³³ Међутим, ни ванредне мере нису помогле. Један савременик је писао: „И заиста, горе села и засеоци, градови по губернијама и срезовима, па и сама њихова средишта”.³⁴ Ако су 1861. године пожари начинили штету у Санктпетербуршкој губернији у износу од 500.000 рубаља, то су само пожари на престоичким трговима Апраксинов и Шчукинов двор 1862. године проузроковали штету од 20.000.000 сребрних рубаља.³⁵ Тада је за збрињавање погорелаца са Апраксиновог и Шчукиновог двора на полигону Семјоновског пука никао читав градић од шатора.³⁶ Само у Санкт Петербургу подељено је 900.000 рубаља помоћи, од којих су престонички трговци сами прикупили 400.000 рубаља.³⁷

Могло се уочити да је велики број пожара био подметнут. Полиција није успела да докаже да се радило о врсти револуционарног терора, али се сумњало на револуционаре пољског или руског порекла.³⁸ Јавност је била врло радикално расположена и тражила је одмазду према пироманима. Људи су „још више били убеђени у то да се од наших бонапартиста и кромвеловаца ништа добро не може изродити”.³⁹ Године 1905. Алексејев се присетио ових догађаја под Мукденом: „Већина богатих градова Поволжја изгорела је у пожару. Било је то време активности пољске деснице – почетак шездесетих година. Енглески и француски новац обилато је притицао за ову намену за извршиоце чисто руског порекла, за које није било одмора”.⁴⁰ Наиме, Пољска је представљала традиционални проблем руске политике, како унутрашње, тако и спољне.

³² "Отдел официальный. Высочайшее появление", *Северная почта. Газета Министерства Внутренних дел.* (117) 1 июня 1862 г., 465.

³³ "Внутренние известия. О предании военному суду виновных в поджоге, в губерниях", *Северная почта. Газета Министерства Внутренних дел* (122) 7 июня 1862 г., 486.

³⁴ Н. Митрополитов, "Пожары в России и меры к их уменьшению", *Тверские губерние ведомости.* Неофициальная часть. (2) 11 января 1864 г., 8.

³⁵ Исто. 9.

³⁶ "Внутренние известия. Санкт-Петербург, 12 июня", *Северная почта. Газета Министерства Внутренних дел* (127) 13 июня 1862 г., 505.

³⁷ Извлечение из отчета министра внутренних дел за 1861, 1862 и 1863 гг. (Санкт Петербург: Типография Министерства внутренних дел, 1865), 137.

³⁸ А. С. Харламов, "Отрывки из воспоминаний", *Исторический Вестник* (далее ИВ) (1) 1889, 97.

³⁹ Корреспондент, "Московские письма", *Северная почта. Газета Министерства Внутренних дел* (130) 16 июня 1862 г., 517.

⁴⁰ ОР РГБ. Ф.855. Карт.1. Ед.хр.33. Л. 38 и об.

У поноћ 10/11(22/23). јануара 1863. године изведени су једновремени напади на руске гарнизоне у (конгресној) Краљевини Пољској. Као одговор на то уведена је војна управа.⁴¹ Већ 15(27). јануара о актуелним догађањима писао је часопис *Руски инвалид* (*Русский инвалид*).⁴² Устанак није било могуће брзо угушити, а постојала је и опасност од спољног мешања. Трупe су ужурбанo пребациване у (конгресну) Краљевину Пољску и Вилнско и Кијевско генерално губернаторство. Војска и морнарица спремале су се за рат великих размера.⁴³ Почетком 1863. године под заставом руске војске било је 818.105 људи, а кроз годину дана 1.076.124 борца.⁴⁴ Армија је повећала бројно стање за 334.743 подофицира и војника.⁴⁵ До краја 1863. године бројност трупа на западним границама порасла је са 289.000 на 637.000 људи. Стање комуникација у земљи није било задовољавајуће, па се транспорт углавном обављао теглећим баржама на рекама.⁴⁶

Борбена готовост руских трупа била је на веома ниском нивоу. Опасност да се претрпи пораз у случају сукоба са снагама бивших противника у Кримском рату била је више него реална. Није било довољно резерви и материјалне спреме. Питање преоруђања артиљерије изолученим оруђима поставило се одмах након окончања Кримског рата. Спорови око тог питања, као и технолошке промене, довели су до тога да је нова артиљерија почела да пристиже у јединице тек 1860. године, да би 1862. године у војсци било тек 88 изолучених оруђа.⁴⁷ Од 1856. године почело је и преоруђавање војске на прерађене изолучене пушке, али оно није далеко одмакло.⁴⁸ Казањски пук остао је у својим

⁴¹ Олег Р Айрапетов, "Царство Польское в политике Империи в 1863-1864 гг.", у: *Русский сборник: Исследования по истории России*. Т. 15, *Польское восстание 1863 года*. Редакторы-составители: О.Р. Айрапетов, Мирослав Йованович, М.А. Колеров, Брюс Меннинг, Пол Чейсти (даље РуСб). (Москва: Модест Колеров. 2013), 45

⁴² Внутренний отдел. Варшава, 12 января. // *Русский инвалид*. 15(27) января 1863 г. №11. С.50.

⁴³ О.Р. Айрапетов, "Царство Польское в политике Империи в 1863-1864 гг.", 56; 88-90.

⁴⁴ *Столетие Военного министерства 1802-1902, Т.4 Главный штаб. Исторический очерк*. Ч.3. Кн.1. Отдел.2. Комплектование войск с 1855 по 1902 г. (Санкт Петербург: Типография Поставщиков Двора Его Императорского Величества Товарищества М. О. Вольф, 1914), 56; 60.

⁴⁵ "Часть Инспекторская. Числительная сила регулярных войск", у: *Всеподданнейший отчет о действиях Военного министерства за 1863 год. Представлен Государю Императору 1 января 1865 года*. (Санкт Петербург: типография Ю. А. Бокрама, 1865), 2.

⁴⁶ "Часть Генерального Штаба. Передвижения войск", у: *Всеподданнейший отчет о действиях Военного министерства за 1863 год. Представлен Государю Императору 1 января 1865 года*. 7-8.

⁴⁷ *Исторический очерк деятельности военного управления в первое двадцатипятилетие благополучного царствования Государя Императора Александра Николаевича (1855-1880)*, под ред. ген.-лейт. Модеста Богдановича. Т.2. (Санкт Петербург: тип. М. Стасюлевича, 1879), 250-253.

⁴⁸ Владимир Г. Федоров, *Вооружение русской армии за XIX столетие* (Санкт Петербург: Т-во Художественной Печати, 1911), 119-120.

касарнама, али се са мирнодопске (1.804 борца) прешло на попуну по ратној формацији (3.140 људи). Официрима су прекинута сва одсуства и отпочело се са убрзаном обуком регрута.⁴⁹ У животу Алексејева ништа се значајно није догодило у то време, са изузетком једног мањег несрећног случаја, када је пао и повредио нос. У класичну гимназију Алексејев је пошао већ у Тверу,⁵⁰ који је био седиште губерније, па је још 1804. године у њему основана прва гимназија.⁵¹ То је био и родни град његовог оца Василија Алексејевича, у коме су живели сви његови рођаци, као и сестра Олга Васиљевна, па је тамо послао своју децу, сина Михаила и кћерку Олгу, рођену 1864. године.⁵²

Током 60-их година IX века у Тверу су већ постојале две гимназије: мушка и женска, које су до 1871. године постале четворогодишње.⁵³ До почетка 60-их година под Министарством народне просвете биле су регистроване свега 94 средње образовне установе, међу којима су 83 биле гимназије. Њихов број се споро повећавао, тако да у многим прилично просперитетним и добро насељеним градовима није било средњих школа.⁵⁴ У Вјазми је мушка гимназија, на пример, отворена тек 1869. године.⁵⁵ Тверска гимназија била је класична. У њој се учио само један стари језик – латински,⁵⁶ који се, очигледно, није много допадао малом Михаилу, будући да га никада није користио у својим писмима и белешкама. Године 1872, приликом пресељења пука у нову касарну, Надежда Ивановна се прехладила и умрла. Рано оставши без мајке, Михаил је одрастао као затворена и некомуникативна особа.⁵⁷ Будући генерал није бриљирао у школи, па није успео да заврши гимназију. Ипак, положивши

⁴⁹ В. Борисов, А. Сыцялко, н. д, 466.

⁵⁰ Ф. Кирилин, н. д, 4.

⁵¹ Сергей В. Рождественский, *Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения. 1802-1902* (Санкт Петербург: Министерства народного просвещения, 1902), 71.

⁵² В.Алексеева-Борель, *Сорок лет в рядах...*,10.

⁵³ "Народное просвещение. Учебные заведения", *Обзор Тверской губернии за 1871 год*. (Тверь: без издавача,1872), 44.

⁵⁴ С.В. Рождественский, *Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения...*, 432-433.

⁵⁵ Приложения. "Правила о приведении к Присяге на верность службы Государю и Отечеству молодых солдат в частях войск" в. *Свод Военных постановлений. Издание 1869 года*. (Санкт Петербург: Государственная типография, 1907), Кн. 6. Комплектование войск и управлений, заведений и учреждений военного ведомства, 53.

⁵⁶ Приложения. "Форма Присяги для лиц христианских вероисповеданий". у: *Свод Военных постановлений. Издание 1869 года*. Кн. 6. Комплектование войск и управлений, заведений и учреждений военного ведомства, 54.

⁵⁷ Раздел Первый. О производстве в чины. Глава Вторая. Об обязанностях военнослужащих. Ст.13. у: *Свод Военных постановлений. Издание 1869 года*. Кн. 7. Прохождение службы по военному ведомству, 12.

улазне испите, у новембру 1873. године ступио је као добровољац у 2. ростовски гренадирски пук.⁵⁸ Испити су се организовали у гимназији, пред посебно састављеном комисијом за тестирање оних кандидата који су желели да добровољно ступе у војску⁵⁹ и тиме начине први корак ка официрској каријери (прим. преводиоца). Испит се полагао из веронауке, руског језика, геометрије са алгебром, географије и историје. О постигнутим резултатима издавало се уверење које се достављало штабу јединице у којој је кандидат одлучио да служи.⁶⁰ Други ростовски пук улазио је у састав 1. гренадирске дивизије која је била стационирана у Москви.⁶¹ Пук је био размештен у Спаским касарнама у Садовој улици (данас Садово-спасовска улица бр. 1). Њиме је командовао пуковник В. А. Толмачев.⁶² Избор тог пука очигледно није био случајан, с обзиром на место сталног седишта. Наиме, Михаил није намеравао да остане у нижим чиновима већ је себе видео као официра, а и његова будућа официрска школа (училиште) такође се налазила у Москви.

Алексејев је спадао у добровољце 3. категорије, у које су улазили свршени ђаци 6. разреда гимназије и реалке или другог разреда богословије или они који би положили испит по наставном програму тих школа. Таквих добровољаца по чети (ескадрону или батерији) могло је бити највише четворица.⁶³ Да би ступио у војну службу, добровољац је морао имати најмање 17 година и поседовати сведочанство о завршеној вишој или средњој школи (није се морала комплетно завршити). Место службовања имао је право да изабере сам подносилац молбе за пријем.⁶⁴ Млади војници су морали да прођу самосталну обуку, која је подразумевала „усвајање знања о дужностима војника, значењу заклетве, заставе и војничке дисциплине”,

⁵⁸ ОР РГБ. Ф.855. Карт.1. Ед.хр.1. Л.2.

⁵⁹ "Правила о приеме вольноопределяющихся в войска и прохождения ими службы" у: Владимир Д. Коссинский, Приложения к систематическому сборнику Приказов по Военному ведомству и Циркуляр Главного Штаба, за время с 1 января 1869 года по 1 января 1887 года. Для руководства в войсках и войсковых управлениях (Санкт Петербург: Тип. М. М. Стасюлевича, 1887), 348-349.

⁶⁰ Исто, 350.

⁶¹ *Расписание сухопутных войск, исправленное по 25 сентября 1873 года* (Санкт Петербург: Военная типография, 1873), 15.

⁶² *Адрес-календарь разных учреждений города Москвы на 1875 год. Год четвертый* (Москва: Городская типография, 1875), 167.

⁶³ "Правила о приеме вольноопределяющихся в войска и прохождения ими службы" у: В.Д. Коссинский *Приложения к систематическому сборнику Приказов по Военному ведомству...*, 345-346.

⁶⁴ Раздел Первый. Общий порядок комплектования. Глава Первая. Комплектование по составу мирного времени. Ст.7-9 у: *Свод Военных постановлений. Издание 1869 года*. Кн. 6, *Комплектование войск и управлений, заведений и учреждений военного ведомства*, 6-7.

након чега су полагали заклетву под заставом.⁶⁵ Њен садржај остао је непромењен још од времена Петра Великог: „Служићу верно и поштено, не жалећи сопствени живот, до последње капи крви”.⁶⁶ Након полагања заклетве, војник је био дужан да следи принципе изложене у Збирци војних прописа : „Света дужност свакога ко служи јесте да поштује и чува, до крајњих граница, снага и могућности сва права и привилегије које у складу са самодржављем, силом и влашћу припадају нашем Најсветлијем Императорском Величанству”.⁶⁷ Лењост, небрига и „немар према извршењу наређења” сматрани су за срамоту,⁶⁸ а познавање војних прописа и државних закона за обавезу.⁶⁹ У 2. ростовском пуку Алексејев је унапређен у подофицирски чин.⁷⁰ Обични војници могли су бити унапређени у ово звање одслуживши најмање две године од укупног војног рока који је трајао шест или седам година, али су добровољци били привилеговани, па им је стаж за унапређење у подофицирски чин могао бити краћи до три месеца на годину.⁷¹ Притом су кандидати за подофицере морали да прођу кроз систематску обуку, која је подразумевала да су писмени, да добро познају четири рачунске радње са целим бројевима и разломцима и, наравно, војна правила. Добровољци су морали да положи испит по програму који се примењивао у пуковским јединицама за обуку,⁷² али су унапређивани у чин тек уколико је било

⁶⁵ Приложения. "Правила о приведении к Присяге на верность службы Государю и Отечеству молодых солдат в частях войск" у: *Свод Военных постановлений. Издание 1869 года*, Кн. 6. Комплектование войск и управлений, заведений и учреждений военного ведомства, 53.

⁶⁶ Приложения. "Форма Присяги для лиц христианских вероисповеданий" у: *Свод Военных постановлений. Издание 1869 года*, Кн. 6, Комплектование войск и управлений, заведений и учреждений военного ведомства, 54.

⁶⁷ Раздел Первый. О производстве в чины. Глава Вторая. Об обязанностях военнослужащих. Ст.13, у: *Свод Военных постановлений. Издание 1869 года*. Кн. 7, Прохождение службы по военному ведомству, 12.

⁶⁸ Исто. Ст.14. у: *Свод Военных постановлений. Издание 1869 года*. Кн. 7, Прохождение службы по военному ведомству, 13.

⁶⁹ Исто. Ст.15. у: *Свод Военных постановлений. Издание 1869 года*, Кн. 7, Прохождение службы по военному ведомству, 13.

⁷⁰ ОР РГБ. Ф.855. Карт.1. Ед.хр.1. Л.2.

⁷¹ "Правила о приеме вольноопределяющихся в войска и прохождения ими службы" у: В.Д. Коссинский, *Приложения к систематическому сборнику Приказов по Военному ведомству...*, 355.

⁷² Феликс Ростовский и Владимир Патковский, *Пособие обучающимся в полковых учебных командах при прохождении ими курса на основании программ, приложенных к Положению о приготвлении рядовых к унтер-офицерскому званию, объявленному при приказе по Военному ведомству 14 февраля 1875 года за № 52 (Санкт Петербург: Военная топография, 1875). Ч. 1, 5-97; Ч. 2, 7-29.*

упражњених формацијских места.⁷³ Улазак у подофицирски кор давао им је право да ступе у официрска училишта.⁷⁴ Подофицир Алексејев је захваљујући томе, 8(20). септембра 1874. године, упућен у Московску јункерску официрску школу.⁷⁵

Јункерске школе увео је министар војни Д. А. Миљутин 1864. године. То је био један од резултата рада комисије на чијем челу се налазио начелник Главне управе војношколских установа, генерал-ађутант Н. В. Исаков.⁷⁶ На бази укинутих кадетских корпуса основане су Константиновска, Павловска и Александровска московска јункерска пешадијска школа. Обука у овим школама трајала је две године, а све заједно могле су војсци дати од 350 до 400 свршених официра годишње.⁷⁷ Убрзо затим основане су и Николајевска коњичка, Михајловска артиљеријска и Николајевска инжењеријска школа.⁷⁸ Пешадијске школе требало је да имају један батаљон за обуку од по четири чете.⁷⁹ Нижих официра у јединицама очигледно није било довољно.

На пример, почетком 1865. године у војсци је било 31.704 генерала, штабних и нижих официра. Током године, из различитих разлога, војску је напустио 2.501 генерал и официр, а примљено је 1.304 генерала и официра. Од подофицира је у официрске чинове унапређено 566 људи, док су војне школе дале 466 новопроизведених официра.⁸⁰ На почетку следеће, 1866. године у строју се налазило 30.507 генерала, штапских и нижих официра. Током године, из војске је отишло 2.474 официра, док је њене редове попунило 1.810

⁷³ Раздел Второй. О производстве в чины. Глава Вторая. О производстве нижних чинов. Ст.73 у: *Свод Военных постановлений. Издание 1869 года*, Кн. 7, Прохождение службы по военному ведомству, 23.

⁷⁴ "Правила о приеме вольноопределяющихся в войска и прохождения ими службы" у: В.Д. Коссинский, *Приложения к систематическому сборнику Приказов по Военному ведомству...*, 356.

⁷⁵ ОР РГБ. Ф.855. Карт.1. Ед.хр.1. Л.2.

⁷⁶ *Столетие Военного министерства. 1802-1902. Главное Управление военно-учебных заведений. Исторический очерк*, Ч.3 (Санкт Петербург: Типография Поставщиков Двора Его Императорского Величества Товарищества М. О. Вольф, 1914), 21.

⁷⁷ Матвей С. Лалаев, *Исторический очерк военно-учебных заведений, подведомственных Главному их управлению*, Ч. 2 (Санкт Петербург: тип. М. Стасюлевича, 1880), 177.

⁷⁸ Глава Вторая. О военных училищах: Пехотных, Николаевском Кавалерийском, Михайловском Артиллерийском и Николаевском Инженерном. Отделение первое. Цель и состав училищ. Ст.288. у: *Свод Военных постановлений. Издание 1869 года*, Кн. 15. *Заведения военно-учебные*, 30.

⁷⁹ *Исто*, Ст. 289.

⁸⁰ Часть Инспекторская. Числительная сила регулярных войск у: Всеподданнейший отчет о действиях Военного министерства за 1865 год. Представлен Государю Императору 1 января 1867 года (Санкт Петербург: типография Ю. А. Бокрама, 1867), 1-2.

нових. Пред крај године у служби је било 29.843 официра свих категорија. Од подофицира је у официрске чинове 1866. године унапређено 974 лица, док су 503 новопроизведена официра стигла из војних школа.⁸¹ Да би се повећао број школованих официра, одлучено је да се формира још 10 пешадијских и две коњичке официрске школе, по једна у седишту сваке војне области.⁸²

Миљутин је полагао велике наде у новоформиране војношколске установе. У извештају о раду Министарства рата од 1. јануара 1865. године, он је забележио: „Будућност наше војске лежи у јункерским школама. Ако се буду показале успешне у пракси, онда ће војска добити трупне официре на стручном нивоу који ће задовољити потребе службе. Друге војнообразовне установе имају другачије циљеве, али од јункерских школа треба очекивати да оне подигну ниво моралне и стручне спреме највећег дела официрског кора”.⁸³

Већ 1864. године отворена су Московска и Вилнска, 1865. године Варшавска, Хелсингфорска, Чугуевска, Одеска, Кијевска и Ришка, 1866. године Казањска и Тифлиска, 1869. године Петербуршка и 1874. године Иркутска пешадијска јункерска официрска школа (училиште). Такође, 1866. године формирају се Казањска и Тверска коњичка школа, а 1869. и 1870. године Новочеркеска и Ставропољска козачка јункерска школа. Захваљујући томе, број јункера брзо је растао. Од 1864. до 1879. године, те школе дале су армији 17.280 официра.⁸⁴ На тај начин, апсолутну већину новопроизведених официра у време Миљутиновог министровања представљали су исписници тих школа. Могућности Константиновске, Павловске и Александровске официрске школе биле су у поређењу с тим минималне. За непуних 12 година, од 1864. до 1876. године, годишњи прилив свршених официра из ових школа повећао се тек незнатно у односу на потребе, са 402 на 486 људи.⁸⁵

Јункерске школе, а пре свега оне обласне, биле су извор попуне официрског кора лицима која нису припадала племству. Члан 297 Збирке војних прописа из 1869. године гласио је: „У све разреде школа примају се лица са спахилука која не подлежу војној обавези, као и

⁸¹ Часть Инспекторская. Числительная сила регулярных войск у: *Все-подданнейший отчет о действиях Военного министерства за 1866 год. Представлен Государю Императору 1 января 1868 года* (Санкт Петербург: типография Ю. А. Бокрама, 1868), 1-2.

⁸² М. С. Лалаев, *Исторический очерк...*, Ч. 2, 196.

⁸³ цит по: Петр А. Зайончковский, *Военные реформы 1860-1870 годов в России* (Москва: Издательство Московского университета, 1952), 243.

⁸⁴ М. С. Лалаев, *Исторический очерк...*, Ч. 2, 190-192.

⁸⁵ П.А. Зайончковский, *Военные реформы...*, 240.

добровољци из свих сталежа који служе у војсци”.⁸⁶ Године 1872. у војнообразовним установама Русије било је 8.600 питомаца, а школовање је завршило 445 новопроизведених официра. Њих 82,35% били су православци, 67,96% деца наследног племства, 1,8% деца указног племства, 12,51% деца нижих официра, чиновника и намештеника (као што је био случај са Алексејевом), 7,92% деца свештених лица, 7,47% деца других слободних грађана и 2,34% козачка деца.⁸⁷

До 1877. године јункерске школе дале су 11.500 официра, од којих су три четвртине били племићи, али су они из редова наследног племства били у мањини.⁸⁸ Официрски кор све више се попуњавао припадницима различитих сталежа, што се може видети на примеру Московске официрске школе. У годинама од 1864. до 1869. наследни племићи чинили су 81% њених јункера. Већ у периоду 1876–1877. године 43%, да би 1888–1889. године њихов проценат пао на свега 12%. Остатак питомаца долазио је из породица указног племства, углавном нижих официра (они су чинили и највећи проценат у односу на остале: 9%, 33% и 57%), те почасних грађана, трговаца и свештеника.⁸⁹

Московска јункерска пешадијска школа била је у почетку под јурисдикцијом Главног генералштаба и попуњавала се искључиво од добровољаца из цивилства или оних који су добровољно служили војни рок, при чему за похађање наставе није било потребно претходно војничко искуство.⁹⁰ Школе су примале оне који су завршили војне гимназије или одговарајуће цивилне образовне установе и добровољце. Према истраживањима П. А. Зајончковског, број оних који су примани из грађанства, односно оних који нису завршили војну гимназију није прелазилу једну трећину.⁹¹ Да би се уписали у школу добровољци су морали претходно да одслуже три месеца као подофицири, добију сагласност својих

⁸⁶ Глава Вторая. О военных училищах: Пехотных, Николаевском Кавалерийском, Михайловском Артиллерийском и Николаевском Инженерном. Отделение третье. Прием в училища. Ст.297. у: *Свод Военных постановлений. Издание 1869 года*, Кн. 15. *Заведения военно-учебные*, 31.

⁸⁷ Часть Главного Штаба. Часть Военно-Учебная. Личный состав воспитанников у: *Всеподданнейший отчет о действиях Военного министерства за 1872 год. Представлен Государю Императору 1 января 1874 года* (Санкт Петербург: типография Ю. А. Бокрама, 1874), 46-48.

⁸⁸ Bruce W. Menning, *Bayonets before bullets. The Imperial Russian army, 1861-1914* (Bloomington: Indiana University Press. 1992), 34.

⁸⁹ Mayzel Matitiah, *Generals and Revolutionaries. The Russian General Staff During the Revolution: A Study in the Transformation of Military Elite* (Studien zur Militärgeschichte, Militärwissenschaft und Konfliktforschung Bd. 19) (Osnabrück: Biblio Verlag, 1979), 22.

⁹⁰ Павел А. Нечаев, *Алексеевское военное училище 1864-1896*. (Париж: Le pass? militaire, 1964), 3.

⁹¹ П. А. Зајончковский, *Военные реформы...*, 237.

претпостављених и положије пријемни испит из пет општеобразовних предмета (матуранти шестог разреда гимназије полагали су само испит из руског језика и морали су да постигну најмање оцену 7).⁹²

Упркос чињеници да је значајан део оних који су примани у школе поседовао изузетно низак ниво општег образовања, оне су давале добро обучене офицере, како у теоретском, тако и у практичном смислу. Томе је много допринела политика Министарства војног које се трудило да што више ојача наставни кадар у њима. Академик Никодим Павлович Кондаков, који је студирао заједно са В. О. Кључевским и био познати проучавалац историје византијске уметности, предавао је руски језик и њиховност јункерима у Москви 60-их година XIX века. Часови нису били тешки, али ни посебно пријатни. Међу јункерима је било много полуписмених младића: „Чувени Д. А. Миљутин, који је дошао у Москву након постављења за министра војног, бануо је на мој час и замолио ме да наставим са радом. Док је посматрао како сам пропитивао једног по једног ученика исправљајући њихове претходне грешке, окренуо сам се према јункерима и назвао их 'православна неписмена руска војска' покушавајући да изазовем код њих осећај стида. Наравно, то на њих није имало никаквог утицаја. Они су и даље правили исте грешке све време док сам ја предавао у тој школи”.⁹³

Могуће је да су та искуства навела Д. А. Миљутина да дâ следећу оцену: „Јункерске школе учиниле су колико су могле. Стварале су ваљане трупне офицере, поуздане у служби и задовољавајуће обучене за обављање својих дужности.”⁹⁴ Чини се да је ова оцена била тачна само у свом првом делу – „учиниле су колико су могле”. Наставни програм обухватао је општеобразовне предмете (веронаука, историја, статистика, математика, хемија, руски и страни језик), војностручне предмете (тактика, артиљерија, утврђивање, војна топографија, основи војне администрације, војни правни прописи) и цртање (топографија, артиљерија, утврђивање). У коњичким школама предавала се још и хипологија.⁹⁵ Поред тога, јункери су имали и стројеву обуку, гимнастику, мачевање, стрељаштво, а у коњичким и козачким официрским школама и јахање са прескакањем препона. Школовање је трајало две године. Јункери су у школским клупа-

⁹² Сергей В. Волков, *Русский офицерский корпус* (Москва: Воениздат, 1993), 117.

⁹³ Никодим П. Кондаков, *Воспоминания и думы* (Москва, Индрик, 2002), 123-124.

⁹⁴ П. А. Зайончковский, *Военные реформы...*, 244-245.

⁹⁵ Глава Вторая. О военных училищах: Пехотных, Николаевском Кавалерийском, Михайловском Артиллерийском и Николаевском Инженерном. Отделение четвертое. Обучение и испытание в науках, поощрения и дисциплинарные взыскания. Ст. 320 у: *Свод Военных постановлений. Издание 1869 года*, Кн. 15, *Заведения военно-учебные*, 35.

ма проводили по 10 месеци сваке године, док су у летњим месецима били распоређивани у најближе трупне јединице на практичну обуку у теренским условима.⁹⁶

Зграда Московске пешадијске јункерске школе налазила се у Лефортову, недалеко од обале реке Јаузе, у кући која је некада припадала фелдмаршалу И. Миниху, у непосредном суседству 3. московског кадетског корпуса.⁹⁷ Звала се Црвена касарна. Управник школе био је пуковник А. Н. Кузјајевски, док су двома јункерским четама командовали капетани Н. П. Тимофејев и П. П. Славутински.⁹⁸

Школовање у тим војнообразовним установама, формираним при седиштима војних области, трајало је две године. Академска година трајала је 10 месеци и обухватала је кабинетску и практичну наставу, као и испите. У летњем периоду, након полагања колоквијума и испита, питомци су, по нахођењу надлежних, упућивани у најближе јединице. Тамо су имали теренску наставу: топографска мерења, извиђања, решавање тактичких задатака на терену и инжењеријске радове.⁹⁹ У првој години тежиште је било на изучавању општеобразовних предмета. Од 30 часова недељно, само два часа су била предвиђена за проучавање војних правила, док је преосталих 28 било предвиђено за веронауку (два часа недељно), руски језик укључујући и кратак курс руске књижевности (два часа недељно), математику укључујући алгебру, геометрију и основе тригонометрије (седам часова недељно), основе физике и хемије (по четири часа недељно), руску историју – детаљно од времена Ивана III (четири часа недељно) и за цртање, геометрију и топографију (по два часа недељно). У другој години на општеобразовне предмете (руски, физика, хемија и историја) отпадало је 11 наставних часова недељно од предвиђених 30. Остали часови били су намењени за изучавање војних правила, полске фортификације, војне топографије, науке о оружју (лако стрелачко и хладно оружје, оруђа полске артиљерије), војне хигијене, метода обуке војника у читању и писању, аритметици и војничким дужностима и војнокривичног законика.¹⁰⁰

Треба приметити да војна дисциплина није улазила у главни део обуке будућих официра. Њихово даље образовање, било опште или стручно, зависило је искључиво од личног залагања. Све наведено

⁹⁶ *Столетие Военного министерства. 1802-1902. Главное Управление военно-учебных заведений. Исторический очерк*, Ч. 3, 57-58.

⁹⁷ П. А. Нечаев, н. д, 8.

⁹⁸ Адрес-календарь разных учреждений города Москвы на 1876 год. Год пятый. М. 1876. М.С.146.

⁹⁹ М. С. Лалаев, *Исторический очерк*., Ч. 2, 196-197.

¹⁰⁰ *Исто*, Приложение VI.

резултирало је изузетно ниским нивоом знања официра, посебно у војностручним предметима. То се посебно могло видети код артиљераца, међу којима је проценат свршених питомаца Михајловске артиљеријске школе био изузетно мали. Академик В. Н. Ипатјев, који је ову школу завршио 1877. године, признао је: „Оспособљеност командног кадра за извођење артиљеријских гађања била ми је добро позната пошто сам приликом стационарних логоровања био придодат команданту бригаде (артиљеријске) да пратим извођења гађања. Командир моје батерије, који апсолутно није имао појма о правилима гађања, одмах ме је замолио да му помогнем у извођењу, обећавајући ми различите олакшице, као и наградно одсуство за одлазак у Москву (бригада је била дислоцирана у Серпухов – прим. О. А). Нисам могао да одолим искушењу, па сам му се свесрдно нашао при руци. Са командирима других батерија било је такође сличних анегдота, а ми млади официри црвенели смо пред војницима због тога што они нису знали ништа о артиљерији”.¹⁰¹

За младе официре образовање је често представљало једини начин да се дође до боље будућности. Генерал Н. А. Јепанчин присећао се: „Генерал Алексејев био је вредан и савестан официр. У младости није важио за много интелигентну особу, па је, пошто није могао да савлада наставни план и програм средње школе, у четвртном разређу прешао у јункерску официрску школу чији наставни план и програм је био доста слабији у односу на остале војне школе за официре.”¹⁰² На високом нивоу у школи је извођена стројева обука, а јункери су се бавили и гимнастиком, мачевањем и стрељаштвом.¹⁰³ Услови живота и рада били су тешки. Алексејев је 1909. године писао свом сину, кадету 2. петербуршког кадетског корпуса: „Мене је судбина бацила, када о томе говоримо, у такву школу која питомце није посматрала као дечаке...”¹⁰⁴

Јункери су и даље правили правописне грешке, али се то толерисало, пошто се од њих није очекивало да пишу есеје већ да, пре свега, буду у доброј физичкој форми, да изгледају добро док стоје у ставу мирно и да добро обављају стројеве радње. Били су добри стрелци, вешти у борби сабљама и бајонетима и, наравно, стално су изводили стројеву обуку. Очигледно, мишљење А. И. Дењикина о школама из периода касних 80-их и раних 90-их година XIX века мо-

¹⁰¹ Владимир Н. Ипатјев, *Жизнь одного химика. Воспоминания*, Т. 1 (Нью-Йорк. издање аутора 1945), 45.

¹⁰² Николай А. Епанчин, *На службе трех императоров* (Москва: Полиграфресурсы, 1996), 375.

¹⁰³ М.С. Лалаев, *Исторический очерк...*, Ч. 2, 197.

¹⁰⁴ ОР РГБ. Ф.855. Карт.2. Ед.хр.10. Л.11.

же се односити и на период када их је похађао М. В. Алексејев: „Стројева обука у свим школама била је на одговарајућем нивоу. Војничко муштрање убрзо је трансформисало бивше гимназијалце, богослове и студенте у праве јункере, дајући им оно карактеристично држање које су многи од њих задржали све до смртног часа, и које би одавало војника без обзира какву одећу носио на себи”.¹⁰⁵

По окончању школовања, питомци би се враћали у своје пукове и, по препоруци команде, унапређивани су у офицере. Јункери који су завршили са одличним и врло добрим успехом произвођени су у офицере после летњих маневара, на предлог команданта пука, без обзира на то да ли је у пуку било слободних формацијских места за њихово постављење или не. Они са слабијим успехом постављани су само уколико је било упражњених формацијских места. Већина матураната јункерских официрских школа спадала је у ову другу категорију.¹⁰⁶

У јуну 1876. године Алексејев је завршио јункерску официрску школу као одликаш (у целој класи са таквим резултатима није било више од 10 јункера) и вратио се у 2. ростовски гренадирски пук као пуковски заставник (најбољи јункер), да би октобра исте године, наредбом команданта 1. гренадирске дивизије, био прекомандован у 64. казањски пешадијски пук у коме је служио и његов отац (пенсионисан 1869. године у чину потпуковника). Већ 1(13). децембра 1876. године Алексејев је постао офицер – унапређен је у чин потпоручника.¹⁰⁷

Од 1867. године Казањски пук је био дислоциран у Витебску губернију. Штаб и два батаљона налазила су се у Витебску и околини, а друга два батаљона у Невелу и околини. Хроничари пука описали су овај период службе у провинцији: “нема ничега занимљивог да се каже о овом времену...”.¹⁰⁸ Међутим, то се не може рећи за претходни период. Наиме, локални Пољаци су у устанку 1863. године покушали да подрже своје сународнике. Још 1861. године било је много подметнутих пожара, а 1863. године локални Пољаци (у највећем броју средњошколци и млађи чиновници) покушали су, заједно са земљопоседницима пољског порекла, да организују јединице за спровођење терора над становницима области непољског порекла и државним службеницима.¹⁰⁹ Већина становништва у Витебској,

¹⁰⁵ Антон И. Деникин, *Путь русского офицера* (Москва, Современник, 1990), 40.

¹⁰⁶ С. В. Волков, 118.

¹⁰⁷ Ф. Кирилин, *н. д.*, 4; ОР ГПБ. Ф.855. Карт.1. Ед.хр.1. ЛЛ.2-2.об.

¹⁰⁸ В. Борисов и А. Сыцялко, *н. д.*, 470.

¹⁰⁹ "Историко-статистический очерк г. Витебск", у: *Витебская старина*, Т. 1 (1883), 594-595.

Минској и Могилевској губернији није подржавала побуњенике, већ им се у великој мери и активно супротстављала.¹¹⁰ Ванредно стање у појединим окрузима и градовима у те три губерније укинуто је тек у априлу, а у читавој Витебској губернији коначно тек 10(22). октобра 1868. године.¹¹¹

Витебска губернија представљала је дубоку провинцију. Сељаци су чинили 70% њеног становништва, 29% грађани и 1% племство.¹¹² Област је етнички била већински белоруска, а у градовима су већином живели Јевреји.¹¹³ Град у који је распоређен свршени јункер Алексејев био је провинцијски центар средње величине. Неких 15 година након његовог доласка у граду и околини живело је тек нешто више од 58.000 људи.¹¹⁴ Од 1866. године кроз Витебск је пролазила Динабиргско-витебска, а од 1868. године и Орелско-витебска железничка пруга.¹¹⁵ Приликом унапређења у први официрски чин, свршени јункери добијали су од државе једнократну накнаду у износу од 225 рубаља за куповину униформе.¹¹⁶ То је било од велике важности за младог човека. Нижи официр је у то време живео веома оскудно. „Плата је била бедна”, сећао се на почетку 70-их година XIX века будући министар војни А. Ф. Редигер, „као потпоручник добијао сам 312 рубаља годишње или 26 рубаља месечно плате. Примао сам и дневнице у износу од 96 рубаља годишње или осам рубаља месечно као допуну плати и 57,14 рубаља годишње или 4,76 рубаља месечно за допуну трошкова станарине од града. Све заједно 522,28 рубаља годишње или 43,52 рубље месечно”.¹¹⁷ Војна интендантура је приликом куповине на велико 1875. године плаћала брашно по просечној цени од 6 рубаља и 76 копејки и

¹¹⁰ У вези са догађајима у Пољској видети. "Краткие известия о военных действиях в Варшавском, Виленском и Киевском Военных округах". ВС, №6 (1863), 649-650.

¹¹¹ "Статьи Полного Собрания законов Российской империи, касающиеся г. Витебска и Витебской губернии", *Витебская старина*, Т. 1 (1883), 508.

¹¹² *Витебская губерния. Историко-географический и статистический обзор*, Часть 1. История, природа, население, просвещение (Витебск: Губернаторская типография, 1890), 316.

¹¹³ *Исто*, 231-232; 297.

¹¹⁴ *Исто*, 317.

¹¹⁵ "Историко-статистический очерк г. Витебск", *Витебская старина*, Т.1 (1883), 595.

¹¹⁶ Раздел Второй. Пажеский Его Императорского Величества Корпус; Военные училища: Пехотные, Николаевское Кавалерийское, Михайловское Артиллерийское и Николаевское Инженерное; Военно-Топографическое училище; Кондукторская школа при Главном Инженерном управлении и Юнкерские училища. Глава Пятая. Юнкерские училища. Ст.943 у : *Свод Военных постановлений. Издание 1869 года*, Кн. 15. Заведения военно-учебные. Ст.185.

¹¹⁷ Александр Ф. Редигер, *История моей жизни. Воспоминания военного министра*, Т. 1 (Москва: Канон-пресс; Кучково поле, 1999), 60.

несамлеване житарице за 9 рубаља и 29 копејки за тзв. четврт (осам пудова или 131 килограм). Већ 1876. године цене су се повећале.¹¹⁸ Подразумева се да су veleпродајне цене биле различите од оних у трговини на мало. У Санкт Петербургу је, на пример, 1874. године фунта (409,5 грама – прим. прев.) овчетине прве категорије коштала од 6 копејки лети до 13 копејки зими, а друге класе од 5 до 9 копејки. Цена за фунту говедине прве категорије кретала се од 7 копејки у јесен до 13 копејки у пролеће, а друге категорије од 6 до 11 копејки. Цена шунке по фунти варијала је током целе године од 8 до 11 копејки, а цена усољене говедине прве категорије од 8 до 10 копејки. Свеже пиле коштало је од 60 до 85 копејки, а замрзнуто од 50 до 55 копејки. Цена московске кобасице по фунти била је од 10 до 16 копејки, хељде од 4 до 6 копејки по фунти прве класе, и од 3 до 5 копејки по фунти друге класе, фунта брашна од 5 до 7, ражи од две до три копејке, фунта путера од 55 до 60 копејки. Фунта кафе прве класе коштала је од 45 до 60 копејки, а друге класе од 28 до 40 копејки.¹¹⁹ Наравно, живот у провинцији био је јефтинији, али је требало платити стан. Изнајмљивање две намештене собе са грејањем коштало је од 8 до 10 рубаља месечно. Нижи официр добијао је 12,5 рубаља на рачун увећаних трошкова становања.¹²⁰ Гардероба је такође била доста скупа. Дакле, може се закључити да је млади официр живео, благо речено, оскудно. О посети културним манифестацијама не вреди ни говорити, будући да их у Витебску у то време није ни било, док је, на пример, годишња претплата на илустровани часопис *Нива* 1876. године износила 5 рубаља и 50 копејки.¹²¹

Присећајући се свог унапређења у први официрски чин неких 35 година касније, Алексејев је записао: „Невољно сам пошао у Витебск, и тај дан ми је до данас остао у сећању. Био сам тужан, пун горчине, непресушне горчине...”.¹²² Тако је започела служба Алексејева у војсци, којој је он посветио цео свој живот, који је окончан у јесен 1918. године у Јекатеринодару.

¹¹⁸ "Действия государственного контроля по производству ревизии" у: *Вспомогательный отчет Государственного контролера за 1876 год* (Санкт Петербург, Второе Отделение Собственной Е.И.В. Канцелярии, 1877), 8-9.

¹¹⁹ Екатерина А. Авдеева, *Полная поваренная книга русской опытной хозяйки или руководство к уменьшению расходов в домашнем хозяйстве* (Санкт Петербург: Издание книгопродавца Д. Ф. Федорова, 1875), Глава XXIV, "Петербургская съестная торговля с ценами припасов во все четыре времени года и с разными подробностями необходимыми для неопытных покупателей и покупательниц", 489-504.

¹²⁰ В. Борисов и А. Сыцяно, *н. д.*, 674.

¹²¹ *Нива. Иллюстрированный журнал литературы, политики и современной жизни*, (27) 1876, 457.

¹²² ОР РГБ. Ф.855. Карт.2. Ед. хр.3. Л.44.; РГВИА. Ф.400. Оп.9. Ед.хр. 5139. Л.8.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Необјављени извори

Российский Государственный военно-исторический архив (РГВИА).
Отдел Рукописей Российской Государственной библиотеки (ОР РГБ).

Објављени извори

Александровский, Юрий. *Устав о воинской повинности дополненный позднейшими изменениями по 1 сентября 1912 года (кодифицированное издание) с разъяснениями, извлеченными из решений Правительствующего Сената, приказов по Военному Ведомству, и циркуляров Главного Штаба и Министерства Внутренних дел*. Санкт Петербург: Государственная типография, 1913.

"Действия правительства. Высочайшие повеления". *Правительственный вестник*. (232), 19(31) октября 1876.

"Часть официальная. Действия правительства". *Витебские губернские ведомости* (84), 23 октября 1876 года.

"Правительственные распоряжения. Высочайшие повеления. 3 июня 1869 года. О принятии Его Императорским Высочеством Государем Наследником Цесаревичем, под высшее свое покровительство открываемой в городе Вязьма на средства земства гимназии". *Журнал Министерства народного просвещения*. CXLIV (1869).

Полное собрание законов Российской империи с 1649 г. Собрание второе. Т.7. (1832). Санкт Петербург: Типография 2-го Отделения Собственной ее императорского величества канцелярии, 1833.

Полное собрание законов Российской империи с 1649 г. Собрание второе. Т.36. (1861). Санкт Петербург: Типография 2-го Отделения Собственной ее императорского величества канцелярии, 1863.

Полное собрание законов Российской империи с 1649 г. Собрание второе. Т.46. Отделение второе. (1871). Санкт Петербург: Типография 2-го Отделения Собственной ее императорского величества канцелярии, 1874.

Полное собрание законов Российской империи с 1649 г. Собрание второе. Т.49. (1874). Санкт Петербург: Типография 2-го Отделения Собственной ее императорского величества канцелярии, 1876.

Свод Военных постановлений. Издание 1869 года. Кн. 6. Комплектование войск и управлений, заведений и учреждений военного ведомства. Санкт Петербург: Государственная типография, 1907.

"Устав внутренней службы рядового, казака, канонира". *Сборник избранных сведений из Устава Внутренней Службы, знание которых обязательно для каждого нижнего чина согласно Высочайше утвержденного перечня*. Разработал Д.А. Александрович. Киев: Городская типография, 1911.

"Часть официальная. Приказ по Военному ведомству. Марта 19-го. №101", *Педагогический сборник, издаваемый при Главном Управлении Военно-Учебных заведений*, №2 (1874).

Књиге

Авдеева, Екатерина А. *Полная поваренная книга русской опытной хозяйки или руководство к уменьшению расходов в домашнем хозяйстве*. Глава XXIV. "Петербургская съестная торговля с ценами припасов во все четыре времени года и с разными подробностями необходимыми для неопытных покупателей и покупательниц". Санкт Петербург: Издание книгопродавца Д. Ф. Федорова, 1875.

Адрес-календарь разных учреждений города Москвы на 1875 год. Год четвертый. Москва: Городская типография, 1875.

Адрес-календарь разных учреждений города Москвы на 1876 год. Год пятый. Москва: Городская типография, 1876.

Алексеева-Борель, Вера [М.]. *Сорок лет в рядах русской императорской армии: Генерал М.В. Алексеев*. Санкт Петербург: Бельведер, 2000.

Боголюбов, Николай П. *Волга от Твери до Астрахани*. Санкт Петербург: Самолет, 1862.

Борисов, Вячеслав и Александр Сыщанко. *Походы 64-го пехотного Казанского Его Императорского Высочества Великого Князя Михаила Николаевича полка. 1642-1700-1886*. Санкт Петербург: типография И. Н. Скороходова, 1888.

Военно-статистический сборник. Вып. 4. Россия. Под ред. Николая Н. Обручева. Санкт Петербург: Военная типография, 1871.

Военный энциклопедический Лексикон, издаваемый обществом военных и литераторов. Т.3. Санкт Петербург: типография Штаба воен. учеб. заведений, 1853.

Волков, Сергей В. *Русский офицерский корпус*. Москва: Воениздат, 1993.

Всеподданнейший отчет о действиях Военного министерства за 1861 год. Представлен Государю Императору 1 января 1863 года. Санкт Петербург: типография Ю. А. Бокрама, 1863.

Всеподданнейший отчет о действиях Военного министерства за 1863 год. Представлен Государю Императору 1 января 1865 года. Санкт Петербург: типография Ю. А. Бокрама, 1865.

Всеподданнейший отчет о действиях Военного министерства за 1865 год. Представлен Государю Императору 1 января 1867 года. Санкт Петербург: типография Ю. А. Бокрама, 1867.

Всеподданнейший отчет о действиях Военного министерства за 1866 год. Представлен Государю Императору 1 января 1868 года. Санкт Петербург: типография Ю. А. Бокрама, 1868.

Витебская губерния. Историко-географический и статистический обзор. Часть 1. История, природа, население, просвещение. Витебск: Губернаторская типография, 1890.

Городские поселения в Российской империи. Составлено по приказанию Министра внутренних дел. Т.5. Ч.1 Санкт Петербург: Типография К. Вульфа, 1865.

"Действия государственного контроля по производству ревизии", у: *Всеподданнейший отчет Государственного контролера за 1876 год.* Санкт Петербург, Второе Отделение Собственной Е.И.В. Канцелярии, 1877.

Деникин, Антон И. *Путь русского офицера.* Москва: Современник, 1990.

Дубровин, Николай Ф. *История Крымской войны и обороны Севастополя.* Т.1. Санкт Петербург: тип. т-ва "Обществ. польза", 1900.

Епанчин, Николай А. *На службе трех императоров.* Москва: Полиграфресурсы, 1996.

Зайончковский, Петр А. *Военные реформы 1860-1870 годов в России.* Москва: Издательство Московского университета, 1952.

Ипатьев Владимир Н. *Жизнь одного химика. Воспоминания.* Т.1. Нью-Йорк: издање аутора, 1945.

"Историко-статистический очерк г. Витебск". у: *Витебская старина.* Т.1. (1883).

Исторический очерк деятельности военного управления в первое двадцатипятилетие благополучного царствования Государя Императора Александра Николаевича (1855-1880). Под ред. ген.-лейт. Модеста Ивановича Богдановича, Т.1; Т.2. Санкт Петербург: тип. М. Стасюлевича, 1879.

Катков, Михаил Н. *Собрание передовых статей Московских ведомостей. 1876 год.* Москва: Тип. В. В. Чичерина, 1897.

Кондаков, Никодим П. *Воспоминания и думы.* Москва: Индрик, 2002.

Коссинский, Владимир Д. *Приложения к систематическому сборнику Приказов по Военному ведомству и Циркулярв Главного Штаба, за время с 1 января 1869 года по 1 января 1887 года. Для руководства в войсках и войсковых управлениях.* Санкт Петербург: Тип. М. М. Стасюлевича, 1887.

Кирилин, Федор. *Основатель и Верховный Распорядитель Добровольческой Армии генерал М.В. Алексеев.* Ростов на Дону: издање аутора, 1919.

Крестьянское движение в России в 1857 - мае 1861 гг.: сборник документов. Под ред. С.Б. Окуня и К.В. Сивкова. Главный редактор Н. М. Дружинин. Москва: Изд-во социально-экономической литературы, 1963.

Крылов, Дмитрий [П.]. *Столетие Тверской мужской гимназии.* Тверь: издање аутора, 1904.

Лалаев, Матвей С. *Исторический очерк военно-учебных заведений, подведомственных Главному их управлению.* Ч.2. Санкт Петербург: тип. М. Стасюлевича, 1880.

Милютин, Дмїтрий А. *Дневник 1876-1877 гг.* Т.2. Москва: Гос. Библиотека СССР им. В. И. Ленина. Отдел рукописей. 1949.

Нейдгардт, Петр П. *Путеводитель по Волге.* Санкт Петербург: тип. В. Безобразова и Комп, 1862.

Нечаев Павел А. *Алексеевское военное училище 1864-1896*. Париж. Le pass? militaire, 1964.

Обзор Тверской губернии за 1871 год. Тверь: без издавача, 1872.

Отчет о действиях и занятиях Витебского губернского статистического комитета за 1868 год. Витебск: без издавача, 1869.

Памятная книжка Тверской губернии на 1868 год. Тверь: без издавача, 1868.

Петрункевич, Иван И. "Из записок общественного деятеля. Воспоминания", у: *Архив русской революции*. Т. 21. Берлин: Слово, 1934.

Расписание сухопутных войск, исправленное по 25 сентября 1873 года. Санкт Петербург: Военная типография, 1873.

Редигер Александр [Ф.]. *История моей жизни. Воспоминания военного министра*. Т. 1. Москва: Канон-пресс; Кучково поле, 1999.

Рожественский, Сергей В. *Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения. 1802-1902*. Санкт Петербург: Министерства народного просвещения, 1902.

Ростковский, Феликс и Владимир Патковский. *Пособие обучающимся в полковых учебных командах при прохождении ими курса на основании программ, приложенных к Положению о приготовлении рядовых к унтер-офицерскому званию, объявленному при приказе по Военному ведомству 14 февраля 1875 года за № 52, Ч.1*. Санкт Петербург: Военная типография, 1875.

Рышков, Михаил А. *Очерки из истории 67-го пехотного Тарутинского Великого Герцога Ольденбургского полка*. Санкт Петербург: Типо-Литография Инжен. М. С. Персона, 1896.

Сборник рукописей, представленных Его Императорскому Высочеству Государю Наследнику Цесаревичу о Севастопольской обороне севастопольцами. Санкт Петербург: Тип. и лит. А. Траншеля, 1872.

Список генералам по старшинству. Составлен по 1-е сентября 1894 года. Санкт Петербург: Военная типография, 1894.

Статистические сведения о жителях г. Москвы по переписи 12 декабря 1871 г. Москва: Моск. столич. и губ. стат. ком. 1874.

Столетие Военного министерства 1802-1902. Т. 4. Главный штаб. Исторический очерк. Ч.3. Кн.1. Отдел.2. Комплектование войск с 1855 по 1902 г. Санкт Петербург: Типография Поставщиков Двора Его Императорского Величества Товарищества М. О. Вольф, 1914.

Столетие Военного министерства. 1802-1902. Ч. 3. Главное Управление военно-учебных заведений. Исторический очерк. Санкт Петербург: Типография Поставщиков Двора Его Императорского Величества Товарищества М. О. Вольф, 1914.

Федоров Владимир Г. *Вооружение русской армии за XIX столетие*. Санкт Петербург: Т-во Художественной Печати, 1911.

Чехов Николай В. *Типы русской школы в их историческом развитии*. Москва: Т-во "Мир", 1923.

Январская третья ведомость о справочных ценах на припасы и материалы в Москве. Москва: Московская городская управа, 1875.

Annuaire diplomatique de l'Empire de Russie pour l'annee 1877. P.2, Saint Petersburg: Imprimerie Trenke & Fusnot, 1877.

Matitiahu, Mayzel. *Generals and Revolutionaries. The Russian General Staff During the Revolution: A Study in the Transformation of Military Elite* (Studien zur Militärgeschichte, Militärwissenschaft und Konfliktforschung Bd. 19). Osnabrück: Biblio Verlag, 1979.

Menning, Bruce W. *Bayonets before bullets. The Imperial Russian army, 1861-1914*. Bloomington: Indiana University Press. 1992.

Stavrianos, Leften Stavros. *The Balkans since 1453*. London: Hurst, 2002

Чланци

Айрапетов, Олег Рудольфович. "Царство Польское в политике Империи в 1863-1864 гг.", у: *Русский сборник: Исследования по истории России*. Т.15. *Польское восстание 1863 года*. Редакторы-составители: О.Р. Айрапетов, Мирослав Йованович, М.А. Колеров, Брюс Меннинг, Пол Чейсти Москва: Модест Колеров, 7 – 138, Москва: Модест Колеров, 2013.

Бобровский, Павел О. "План учебной части в юнкерских училищах". *Педагогический сборник, издаваемый при Главном Управлении Военно-Учебных заведений*. №3 (1870).

Г.П.Н. "Тверь. 21 февраля". *Тверские губернские ведомости*. Неофициальная часть №9, 27 февраля 1865 г.

"Краткое обозрение десятилетия юнкерских училищ (20го сентября 1864-1874 гг.)". *Русский инвалид*. №205, 20 сентября 1874.

Русский инвалид. №11, 15(27) января 1863 г.

П. Б. "Юнкерские училища в 1875 г.", *Русский инвалид*, №56, 12 марта 1876.

"Приемные экзамены в юнкерские училища в 1874 году.", у: *Педагогический сборник, издаваемый при Главном Управлении Военно-Учебных заведений*. , Санкт Петербург: Тип. В.С. Балашева, 1875.

"Историческая справка о полках, празднующих в сем году 200-летние юбилеи". *Военный сборник*. №6 (1909).

Митрополитов, Н. "Пожары в России и меры к их уменьшению". *Тверские губернские ведомости*. Неофициальная часть. №2, 11 января 1864 г.

Н-н. "О Тверской гимназии". *Тверские губернские ведомости*. Неофициальная часть. №23, 5 июня 1865 г.

Н. "Об устройстве Тверской гимназии по новому образцу". *Тверские губернские ведомости*. Неофициальная часть. №15. 16 апреля 1865 г.

"По поводу событий в Польше. Краткие известия о военных действиях в Варшавском, Виленском и Киевском Военных округах". *Военный сборник*. №6.1863.

"От московской частной гимназии", *Московские ведомости*, №175, 11 июля 1876 года.

"Статьи Полного Собрания законов Российской империи, касающиеся г. Витебска и Витебской губернии". у: *Витебская старина*. Т.1, Витебск: Типография губернаторского правления, 1883.

Харламов А.С. "Отрывки из воспоминаний", №1, *Исторический Вестник*.1889.

Ячменихин, Вадим К. "Институт военных кантонистов в структуре русской армии". *Вестник МГУ*, Сер.8. История, №1 (2000), 55–68.

Dr. Oleg R. Airapetov, Assistant Professor
Faculty of State Administration
Moscow State University "M. V. Lomonosoff",
Moscow, Russian Federation
E-mail: oleg_airapetov@list.ru

GENERAL-ADJUTANT M. V. ALEKSEEV. THE BEGINNING OF A JOURNEY THAT ENDED ON A BELGRADE'S NEW CEMETERY (NOVO GROBLJE)

(Summary)

The biography of the infantry General Mikhail Vasilyevich Alekseyev is an example of how the army in the last period of the existence of imperial Russia played the role of the social lift. The chief of staff of the Headquarters of the Supreme High Command in the First World War and one of the leaders of the White Movement, Alekseyev was the grandson of a serf peasant and the son of a cantonist, who received the rank of an officer during the Crimean War defending Sebastopol. He started his way to adjutant general of the last emperor from very modest positions, whose restoration makes it possible to present a real picture of life in Russia in the 1860s and 1870s.

KEY WORDS: Mikhail Vasilyevich Alekseyev, family, backgrounds, civil and military education, beginning of career, Russia, 1860-1870